

СТАНОВЛЕННЯ КРЕДИТНИХ КООПЕРАТИВІВ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Вступ. В сучасних умовах розвитку фінансового ринку важливою формою підтримки домогосподарств та малого бізнесу стає кредитна кооперація. Особливої актуальності вона набуває для сільської місцевості, де більшість населених пунктів залишається у стані занепаду, і традиційні банківські установи не в змозі забезпечити повноцінний доступ до ринку фінансових послуг сільському населенню. Відповідно до світової практики вирішення цього завдання приймала на себе кредитна кооперація.

Історичні аспекти зародження та розвитку кооперативного руху розглянуті в працях М.Алімана, В.Гончаренка, В.Ганешина, А.Пантелеймоненко Н.Фігуровської та інших вчених. Сучасний етап становлення кооперації має свої особливості, в першу чергу через об'єктивний розвиток суспільства, якому сприяють НТР та багато інших факторів, а також специфіка, яку додала побудова «розвитого соціалізму» на теренах колишнього СРСР. Відсутність подібного досвіду в світі вимусила активістів українського кооперативного руху стати свого роду першопрохідцями. Таким чином, вивчення історичного досвіду та порівняння його з умовами, що склалися на сьогоднішній день, є об'єктивною необхідністю.

Результат дослідження. Відродження кредитної кооперації в Україні починалось в досить несприятливих умовах негативного відношення суспільства до самих термінів “кооперація” та “кооператив”, що були дискредитовані діяльністю одержавленої споживчої кооперації та псевдокооперативів періоду “перестройки”. Усвідомлення комуністичних вождів того факту, що радянська держава не в змозі в подальшому розвиватись без ринкових механізмів, змусило їх знову звернутись до кооперативної ідеї. Будучи не готовими впроваджувати принципи вільного підприємництва, які базуються на приватній власності, вони спробували побудувати (в основному через ідеологічні переконання) в країні «кооперативний соціалізм», пропагуючи ідею колективної власності на засоби виробництва. Окремим елементом такого плану стала спроба перерозподілу державної власності шляхом, так званої, «ваучерної приватизації». В подальшому члени трудових колективів, одержавши свою частку у вигляді акцій, повинні були самостійно керувати підприємствами, які б діяли уже в ринкових умовах.

Боротьба регіональної еліти за владу відіграла не останню роль в падінні Радянського союзу. Будучи повністю звільненими від комуністичної ідеології та одержавши новий статус і можливості в незалежних державах, вони прискореними темпами взялись за побудову ринкових механізмів, поступово перетворюючись на новий клас одноосібних власників.

За радянських часів зусилля найбільш освіченої частини суспільства – інтелігенції були спрямовані на боротьбу з тоталітаризмом. Відповідно ідеї

соціальної справедливості виглядали менш значущими. З набуттям незалежності країни та зародженням ринкових відносин склалося так, що науковці та інтелігенція не відразу звернули увагу на необхідність відродження кооперативного руху. Це було спричинено різними факторами: одні вже були зайняті своєю справою (підприємницькою діяльністю); другі, за нашим припущенням, не мали достатньої економічної бази, оскільки виховувалися на принципах радянської економіки з неправильним розумінням сутності та ідеології кооперативів; треті – простим виживанням, в зв'язку з припиненням фінансування освіти та науки і багатьох галузей економіки.

Процес відродження кредитної кооперації в незалежній Україні у формі кредитних спілок став набувати реальних рис тільки після проведення роз'яснювальної роботи представників українських кредитних спілок США, Канади та Австралії. В 1993 році у Києві були відкриті представництва Всесвітньої Ради кредитних спілок та Канадської кооперативної асоціації, які розпочали реалізацію, відповідно, американської та канадської Програм технічної допомоги відродженню кредитних спілок в Україні.

Зважаючи на те, що українська діаспора зробила все можливе, щоб допомогти поверненню ідеї кооперативного кредитування в Україну, а з боку Верховної Ради не було достатнього розуміння цього процесу і не було створено необхідного законодавчого забезпечення для реального відродження та розвитку кредитних спілок, президент України Л.Кравчук 20 вересня 1993 року своїм указом затвердив “Тимчасове Положення про кредитні спілки в Україні” [1]. І тільки в 2003 році Верховна Рада прийняла Закон України «Про кредитні спілки».

Звертаючись до історії та об'єктивних передумов виникнення кооперативних форм діяльності, зазначимо, що принципи організації і функціонування кооперативних товариств вироблялися і запроваджувалися в життя не самими селянами. Ідея створення кооперативів вносилася ззовні - цією роботою займалися самовіддані досвідчені люди, котрі розуміли важливість і значення колективних дій. В історії кооперативного руху вони отримали ім'я «батьків-фундаторів». Зазвичай це були представники пануючих класів (а саме інтелігенція), але пов'язані з селом і добре розуміючі його проблеми. В більшості випадків їм вдавалося доносити переваги кооперативної діяльності до представників пануючої еліти, в результаті чого кооперативи змогли одержувати допомогу з боку держави. На той час ідея соціальної справедливості хвилювала більшу частину суспільства і представники інтелігенції вважали це своїм основним життєвим завданням. Таким чином, передумови для розвитку кредитної кооперації склалися природно та були найбільш сприятливі через поступальний розвиток суспільства.

Створювалися та функціонували кредитні кооперативи в межах певної громади. Процедура прийому до кредитного товариства відбувалася наступним чином: кожний селянин, що бажав стати членом кредитного товариства, повідомляв дані про кількість землі, худоби і будов свого господарства, про посіви, які він має, про промисли, якими він займається. На основі цих даних та обговорення того, наскільки працездатний, чесний і підприємливий господар,

товариство відкривало йому кредит, заздалегідь визначаючи, яку максимальну суму цій людині можна повірити у борг. Кредитна кооперація була доступна для будь-якого працюючого і дбайливого господаря. В цій формі народжувалася дійсно демократична форма господарювання, що поєднувала в собі самостійних сільських підприємців і їх діяльність в рамках кооперації. І тут можна брати приклад у тодішніх кооператорів. Безумовно ми дещо перебільшуємо, але в сучасних кредитних спілках дуже часто нехтують встановленою ними самими процедурою прийому та кредитування членів, перевіряючи представлені документи лише формально, порою не замислюючись над особистістю нового кооператора та, в результаті можливими ризиками неповернення кредитів і тим самим втрачаючи свій авторитет.

Сьогодні досить часто зустрічаються випадки створення кредитних кооперативів (кредитних спілок) за ініціативою невеличкої групи осіб, а порою і однієї людини, що переслідує власні інтереси, формально виконуючи умови реєстрації. Як правило такі засновники мають на меті не пропагування ідей, переваг та перспектив кооперації, а банальне збагачення через завуальоване здійснення підприємницької діяльності. Нажаль ці процеси часто замовчуються або ігноруються, хоча вирішенням цієї проблеми мають займатися обласні асоціації та ліги, як безпосередні учасники кооперативного руху.

Висновки. Порівнюючи сьогодення та історію створення кредитної кооперації, можна стверджувати, що на той час суспільство було більш готове сприймати кооперативні принципи та брати участь у кооперативному русі. В наш час ідеї кооперування були внесені ззовні – учасниками світового кооперативного руху, що еволюційно продовжував свій розвиток. Підкреслимо, що головною особливістю для України була активна участь саме українських діаспор. Протягом майже двадцятирічного періоду становлення ринкових відносин країна має певні досягнення та перспективи подальшого поступального розвитку. І суспільство знову починає хвилювати ідея соціальної справедливості. Найбільше цьому відповідають перевірені роками кооперативні принципи. Кредитна кооперація має стати локомотивом для розвитку кооперації, в першу чергу для сільської місцевості (сільськогосподарські, виробничі, обслуговуючі кооперативи), взірцем для реформування споживчої кооперації.

Література.

1. Гончаренко В.В. Становлення світової системи кредитної кооперації: теорія, методологія, практика: Автореферат дис.докт.екон.наук. - Київ, 2002. – 35 с.